

4) JAK PSÁT KRITICKY O DIVADLE

- V následujícím textu naleznete obecné rady na téma „jak psát kriticky o divadle“. K psaní recenzí/kritik je třeba vždy přistupovat individuálně – a to především dle charakteru hodnocené inscenace (každá je jiná) a také vzhledem k určení média, do kterého píšeme (typy kritického psaní se odlišují podle povahy média, pro které jsou jednotlivé texty vytvářeny (jiný styl psaní při tvorbě textů pro populární časopisy, jiný pro odborná či vědecká oborová periodika).
- Nejvíce inspirací i poznatků nicméně získáte, pokud budete odborné kritiky a recenze sami číst (a následně také psát). Pozornost doporučuji zaměřit zejména na odborná periodika (Divadelní noviny, SAD) a kulturní přílohy deníků (např. Lidové noviny). Dále doporučuji sledovat Český rozhlas – stanici Vltava (pořad Mozaika). Je třeba mít na paměti, že psaní pro rozhlas má svá specifika (je primárně určeno pro hlasité čtení).
- Lze číst samozřejmě i nekvalitní kritiky a recenze (např. weby), v tomto případě se lze poučit z nedostatků.
- K divadelní kritice je potřeba vždy přistupovat jako k poučené rozpravě o divadle/inscenaci, jako k intelektuálně podloženému způsobu jejich reflexe.

Obecná pravidla pro kritické psaní (nejen) o divadle

- předpokladem dobré kritiky/recenze je *znalost hry či předlohy* (adaptované literatury, filmu atd.), s nimiž pracuje inscenace (současné texty ale nemusí být vždy dostupné, je dobré pokusit se je získat!) → bez toho lze jen těžko posoudit a popsat, kam inscenátoři text posouvají, proč to dělají, co tím míní a zda je to úspěšné
- ideální je *zhlédnout více představení jedné inscenace* (ale není to nezbytně nutné)
- nutností je *prověřovat si fakta* (kdo a co opravdu dělal a na čem se podílel) a neuvádět chybné informace
- nutnost *precizně argumentovat* (kritika či pochvala musí být konkrétní, tvrzení je potřeba konkretizovat)
- snaha o *výstižnost a věcnost* (ať text není únavně dlouhý)
- formulujte své soudy vstřícně a konstruktivně
- autor by se měl snažit *vyvarovat zaujatosti* a předsudečného přístupu vůči tvůrcům
- autor by měl stále mít na mysli adresáta (čtenáře) divadelní kritiky, pro kterého píše (příliš vědecký styl pro deníkovou recenzi není vhodný, nezasáhl by široký okruh čtenářů)

Důraz na kvalitní stylistiku a gramatiku

- psát bez chyb a spisovně → zvyšuje to důvěryhodnost textu (př. na studentských webech se často pracuje s hovorovým stylem, čímž se autoři snaží být čtiví mezi vrstevníky, ale to lze nahradit stylem poutavým, ale spisovným)
- pozor na opakování slov (text ztrácí na čtivosti, opakujete stejnou informaci)
- vyvarujte se dlouhých souvětí, raději pište spíše kratší věty → hlavně ale smyslupné a přehledné
- ověřujte si správná jména osob (nedělejte zde chyby, umělci jsou na to hákliví)
- zajímavě užívejte jazyk, naopak pozor na nekonkrétní slova typu „být“, „zajímavý“ → jsou obecná, čtenáře zajímají konkretizace
- text si po sobě vždy čtěte (ideálně polohlasem), korektury dělejte s časovým odstupem

Struktura divadelní kritiky

1) název recenze (titulek)

- je velmi důležitý → rozhoduje o tom, zda si článek čtenáři budou číst, či nikoliv → cíl: upoutat čtenáře
- měl by tedy být přitažlivý a zároveň vyjadřovat podstatu recenzentova názoru (vtipně vystihnout to, co definuje podstatu inscenace tak, jak ji vnímá kritik → narozdíl od zpravodajského článku lze experimentovat)
- s názvy lze experimentovat → čím je titulek originálnější, tím větší šance úspěchu (např. slovní hříčka)
- titulek nesmí být příliš dlouhý (editor by ho zkrátil) → ideální několik slov

2) perex

- recenzi uvozuje tzv. perex → krátký text (zhruba 3-4 věty), který jasně, stručně, výstižně, přehledně a nápaditě informuje o obsahu/zaměření recenze a je umístěn pod názvem článku na hlavní stránce
- potřeba nalákat čtenáře atraktivním způsobem ke čtení → naťuknout téma/motiv/hypotézu, jimž se chcete věnovat → slouží k rychlejší orientaci v článcích, čtenář se podle něj rozhoduje, jestli je pro něj daný text zajímavý a stojí mu za přečtení
- není potřeba detailně zmiňovat technické údaje, stačí většinou název inscenace, režisér a divadlo/soubor (vše ostatní bude v appendixu)
- perex bývá také často od ostatního textu odlišen graficky (= většinou kurzíva)

3) tělo recenze (hlavní část)

- text je vhodné strukturovat do odstavců (v souvislém textu se čtenář hůře orientuje) + lze užívat i mezititulky (většinou u delších textů a je-li k tomu v daném médiu prostor → např. v časopise)

- podstatou není převyprávění děje (to je znak amatérské práce) X ale shrnující, *komplexní posouzení díla* → důraz by měl být kladen na následující oblasti:

a) kontext inscenace

- uvést inscenaci do kontextu → za jakým účelem vznikla, jakou roli plní v kontextu dramaturgie příslušného souboru, ale i v kontextu divadla obecně
- uvést informace o tvůrcích: o autorovi hry (předlohy) – pokud je známý, lze např. zmínit, kdy daný soubor už jeho tituly hrál X pokud naopak notoricky známý není, můžete poskytnout stručnou informaci o něm, jeho významu v kontextu dramatu, o četnosti uvádění jeho her + podobně se lze zmínit o režisérovi (zda spolupracuje se souborem poprvé, zda navazuje na svou poetiku či se odchyluje...)

b) popis děje

- v případě klasických (či dobře známých) her je detailní popis děje nadbytečný → lze připomenout jen některé vztahy mezi postavami či situace, na nichž chcete něco dokazovat X pokud je ale neznámý či méně známý → lze o ději a jeho formě informovat (max. jeden odstavec, hlavně postihnout principy, které autor textu používá)
- jde-li o napínavý děj, je dobré se vyhnout prozrazení pointy či překvapivých zvrátů

c) důraz kladen hlavně na **analytický vhled a posouzení jednotlivých složek** (vždy záleží na typu inscenace)

- analyzujte jednotlivé složky inscenace
- text lze strukturovat:
 - **chronologicky** = projít inscenaci a pojmenovat vše najednou (může vést k popisnosti a zdlouhavosti)
 - **po složkách** = nejběžnější (vyjádřit se ke každé složce od úpravy textu, přes režii, herectví a scénografii → musí směřovat k resumé)
 - **po motivech** = nelze uplatnit vždy, vyžaduje ucelené dílo (jen v něm lze vysledovat motivy a popsat, jak se odrážejí v jednotlivých složkách)
- vše by pak mělo směřovat k jednotné myšlence o tom, co v inscenaci funguje a co ne a mělo by to vyústit k pojmenování tématu inscenace (čemu se věnuje) a zdůraznění její aktuálnosti
- lze také uvést, pro jakou cílovou skupinu je inscenace určena
- není potřeba vždy popsat vše → důležité je zdůraznit principy, na nichž inscenace jev stojí

4) závěr

- shrnout naše myšlenky → zhodnotit, co vás na inscenaci nejvíc zaujalo a co naopak postrádáte
- lze doplnit i doporučení ke zhlédnutí inscenace

5) podpis

- recenze nejsou anonymní, je vhodné podepsat se, někdy lze pracovat s pseudonymem (méně časté zkratky)

6) appendix

- na konec recenze je ideální připojit appendix se základními informacemi k hodnocené inscenaci
- pravidla pro tvorbu appendixu si vytváří redakce každého média, ideální je uvést informace: Jméno souboru – Autor textu/dramatizátor: název inscenace. Režie, dramaturgie, výprava, hudba, hrají. Datum premiéry. Datum reprízy recenzovaného představení.
- příklad appendixu: *Činoherní studio Ústí nad Labem – Andres Veiel, Gesine Schmidt: Kopanec. Režie Michal Skočovský, dramaturgie Vladimír Čepel, výprava Lucie Halgašová, hudba Ondřej Švandrlík, Hrají Marcela Vítů, Jiří Trnka, Jan Plouhar, Lukáš Černocho, Václav Hanzl, Irena Kristeková. Premiéra 19. ledna 2015. Psáno z předpremiéry 16. ledna 2015.*